

OCENE - POROČILA - ZAPISKI - GRADIVO

MARIJA ZLATNAR MOE, TANJA ŽIGON, TAMARA MIKOLIČ JUŽNIČ:
CENTER IN PERIFERIJA: RAZMERJA MOČI V SVETU PREVAJANJA

Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 2015. 168 str.

V monografiji z naslovom *Center in periferija: razmerja moči v svetu prevajanja* Marija Zlatnar Moe, Tanja Žigon in Tamara Mikolič Južnič obravnavajo predvsem slovenske literarne stike z večjimi in manjšimi kulturami, pri čemer je poudarek na slednjih, saj je bilo področje prevajanja iz perifernih jezikov doslej slabše raziskano. Avtorice že uvodoma poudarijo, da pri prevajanju nimamo opraviti z enakopravnimi partnerji, temveč imajo nekateri jeziki bolj osrednjo vlogo in vplivajo na dogajanje v številnih kulturnih okoljih, medtem ko to za večino jezikov ne velja. Zato so si zadale cilj ugotoviti, kako položaj posamezne kulture oz. jezika vpliva na različne vidike prevodnega procesa.

V prvem poglavju je predstavljen teoretični okvir za raziskavo, ki je umeščena v sociološko obarvano prevodoslovje. Orisani so različni pogledi na gospodarske, tehnološke, demografske, politične in zgodovinske dejavnike, ki vplivajo na razmerja moči med jeziki, nato pa je predstavljena teorija svetovnega sistema, po kateri se države delijo na centralne, polperiferne in periferne. Iz tega izhaja tudi delitev jezikov v podobno hierarhijo, ki se je v zadnjih letih uveljavila namesto razvrščanja v velike in male jezike; bistvenega pomena pri tej kategorizaciji je število govorcev, ki določen jezik govori kot tuj jezik. Nadalje je predstavljena polisistemska teorija kulturologa Itamarja Even-Zoharja, ki je prevode umestil v širši družbeni kontekst in se je ukvarjal z razmerji med izvorno literaturo in prevodi v literarnih sistemih. Po obravnavi konceptov ekonomskega, kulturnega, socialnega in simbolnega kapitala, s katerimi je Pierre Bourdieu v zadnjih desetletjih pomembno vplival na številne prevodoslovne raziskave, se poglavje zaključuje s pregledom različnih pogledov na položaj ter odnose med posameznimi jeziki znotraj svetovnega prevodnega sistema.

V drugem poglavju so navedeni statistični podatki o slovenskih prevodih romanov iz ostalih uradnih jezikov Evropske unije od leta 1991, v nadaljevanju je podrobneje predstavljeno, na kakšne načine nekatere evropske države podpirajo prevajanje svojih literarnih del in orisana je dinamika prevajanja iz posameznih centralnih, polperifernih in perifernih jezikov v slovenščino. Avtorice postrežejo tudi s številnimi informacijami o slovenskih založniških praksah za prevodno literaturo, med drugim: kateri dejavniki vplivajo na število prevodov; kako pogosto so prevajalci in prevajalke vključeni v izbor del; v kolikšni meri se še vedno prevaja posredno (prek enega od centralnih jezikov); kakšno težo imajo subvencije pri odločanju za prevod; ali so uredniki pozorni na to, kakšen komercialen uspeh je neko v perifernem jeziku napisano delo doseglo v literarnih sistemih centralnih jezikov itd.

Za nekatere tuje jezike je obravnavana tudi dinamika prevajanja iz slovenščine, s čimer to poglavje prispeva k širšemu orisu prevodne dejavnosti med centrom in periferijo.

V tretjem poglavju so predstavljene študije primerov prevajanja v jezike, ki v literarnem polisistemu zavzemajo različne položaje. V prvi izmed študij gre za prevajanje naslovov poljudnoznanstvenih člankov in realij (kulturno vezanih prvin) v teh člankih iz angleščine v nemščino in slovenščino, tj. iz (hiper)centralnega jezika v centralni in periferni jezik. Izkazalo se je, da je prevajanje v nemščino veliko bolj usmerjeno v ciljno kulturo, torej da so se prevajalci in prevajalke velikokrat odmaknili od izvirmika in naslove ter realije prilagodili obzorju pričakovanja ciljnih bralcev, medtem ko je prevajanje v slovenščino v večji meri usmerjeno v izhodiščno besedilo in torej premiki na mikro- oz. makrobasedilni ravni niso tako pogosti. Nadalje je obravnavano prevajanje angleških filmskih naslovov v pet jezikov: poleg slovenščine, hrvaščine in norveščine sta še centralnejša jezika nemščina in italijanščina. Pri tej raziskavi so bile ravno tako ugotovljene razlike, vendar rezultati ne ponudijo jasne slike, saj so strategije pri prevajanju v norveščino bolj podobne tistim v italijanščini in nemščini, kjer so naslovi v pretežni meri ohranjeni v citatni obliki, medtem ko so v hrvaščini in slovenščini večinoma prevedeni dobesedno. Analiza prevodov norveškega romana *Taščica* (Jo Nesbø) v angleščino, nemščino in slovenščino ter švedskega romana *Stoletnik, ki je zlezel skozi okno* (Jonas Jonasson) v angleščino in slovenščino je pokazala, da so realije v obeh centralnih jezikih pogosto nevtralizirane oz. podomačene, medtem ko so v slovenskih prevodih ohranjene v večji meri. Na podlagi rezultatov je mogoče sklepati, da se slovenske strategije pri prevajanju iz perifernih oz. polperifernih jezikov ne razlikujejo bistveno od tistih pri prevajanju iz (hiper)centralnih jezikov.

Četrto poglavje zajema tri raziskave o znanju slovenščine na štirih prvostopenjskih študijskih programih Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani: Medjezikovno posredovanje, Italijanski jezik s književnostjo, Anglistika, Nemicistika. V prvi raziskavi je bila ugotovljena razmeroma slaba bralna pismenost študentk in študentov Medjezikovnega posredovanja na začetku študija, vendar se je pismenost tekom študija, ki vključuje 350 učnih ur slovenščine, občutno izboljšala. Drugi dve raziskavi sta obravnavali kakovost prevodov iz angleščine, nemščine ali italijanščine v slovenščino oz. prevodov iz slovenščine v navedene tuje jezike. Izkazalo se je, da so bili prevodi študentk in študentov Medjezikovnega posredovanja v povprečju najbolj kakovostni, pri čemer je presenetljivo, da to na skoraj vseh ravneh velja tudi za prevode v tuje jezike, čeprav se je predpostavljalo, da se bodo študentke in študenti tujih jezikov pri prevajanju v posamezen tuj jezik odrezali bolje. Na podlagi rezultatov je mogoče sklepati, da je višja kompetenca v maternem jeziku vplivala na boljšo kakovost prevodov v tuj jezik oz. da je visoka bralna pismenost v materinščini bistvenega pomena tudi za ustrezen prenos v tuj jezik.

Zaključimo lahko, da pričujoča monografija na podlagi pregleda prevajanja iz jezikov, ki v svetovnem literarnem sistemu zavzemajo različne položaje, pomembno prispeva k orisu slovenskih prevajalskih praks. Za razliko od Venutija, ki je v monografiji *The Translator's Invisibility* (1995) za anglosaksonski kulturni prostor ugotovil, da pogosto prihaja do podomačevanja prvin, ki bi bralce utegnile zmotiti kot tuje, avtorice ugotavljajo, da je za novejšje prevode v slovenščino značilna večja mera spoštljivosti do izvirnega besedila – neodvisno od tega, ali gre za prevode iz centralnih, polperifernih ali perifernih jezikov. Dodano vrednost raziskave med drugim predstavljajo primerjave s prevodi v tuje jezike, predvsem v nemščino, ki nakazujejo, da so dandanes prevajalske prakse v nemškem kulturnem prostoru bistveno drugačne od tistih iz obdobja romantike, ko je npr. Schleiermacher v sestavku »Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens« (1813) zagovarjal potujitveno

prevajanje. Poleg tega raziskava pomembno prispeva k polemiki glede statusa slovenščine kot jezika visokega šolstva in znanosti, saj ne nakazuje le, da je dobro znanje materinščine bistvenega pomena tudi pri študiju tujih jezikov, temveč govori v prid ohranjanju oz. celo krejitvi vloge slovenščine v visokem šolstvu nasploh; visoko razvite jezikovne kompetence v maternem jeziku bodo namreč omogočile uspešnejše sporazumevanje in predstavljanje idej v domačem in mednarodnem okolju.

Janko Trupej

Laška vas, Jurklošter
janko.trupej@gmail.com